

Hovory o vzdělávací politice

Počínaje tímto číslem otevíráme v časopise Komenský rubriku týkající se vzdělávací politiky. Rádi bychom tím napomohli zvýšit informovanost o naplňování Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (dále Strategie 2020). Priority této strategie jsou tři: snižovat nerovnosti ve vzdělávání, podporovat kvalitní výuku a učitele, odpovědně řídit vzdělávací systém. Čtenáře by mohlo zajímat, jak na tom v těchto oblastech jsme. Zajímá to i ministerstvo školství, které si zadalo externí hodnocení zaměřené na naplňování Strategie 2020. S experty, kteří se na hodnocení podíleli, si budeme průběžně povídat – odtud název rubriky: hovory o vzdělávací politice. V tomto čísle nás garant rubriky – Tomáš Janík – uvede do tématu, zástupce MŠMT Jindřich Fryč se vyjádří ke Strategii 2020 a předsedkyně hodnotící skupiny Ivy Stuchlíkové se zeptáme, jak hodnocení probíhalo a k čemu se dospělo. V dalších číslech budeme postupně věnovat pozornost jednotlivým prioritám a slovo dostanou Irena Smetáčková, Arnošt Veselý, Daniel Münich, David Greger, Jana Matoušová, Jana Hrubá a další. Souběžně se na toto téma komunikuje na webu Učitelských listů¹.

[Roz]hovor s garantem rubriky Tomášem Janíkem

Proč jste se rozhodli prezentovat témata vzdělávací politiky na stránkách Komenského?

Ona už i ta vzdělávací politika se dnes dělá jinak. Ve vyspělých zemích se postupně opouští

centralistický přístup prosazování záměrů shora dolů a posiluje přístup založený na vyjednávání a koordinaci aktérů nazývaný *governance*. Ruku v ruce s tím posiluje i potřeba širší veřejné diskuse o perspektivách vzdělávání, které je v přibývajícím míře záležitostí nás všech. V důsledku toho nabývá na významu také role médií – od popularizačních až po odborná. Časopis Komenský tudíž nemůže zůstat stranou.

Jak se to odehrává u nás?

Možná to tak nevypadá, ale i v České republice je vedena stále intenzivnější diskuse o vzdělávání, a to přinejmenším v posledních třech desetiletích. Jedna z nedávných mediálních kampaní se nazývala Česko mluví o vzdělávání² a doprovázela právě tvorbu Strategie 2020. Taková diskuse musí pokračovat, aby bylo možné vyjednávat otázky vzdělávání na různých úrovních ve společnosti a vysvětlovat a zdůvodňovat související rozhodování.

Kdo se má do diskusí o vzdělávací politice zapojovat?

Mají se uplatňovat hlasy všech aktérů: od tvůrců vzdělávací politiky přes experty, ředitele a učitele z praxe až po nejširší veřejnost – typicky rodičovskou. Pokud jde o podklady, o které lze takové diskuse opírat, vedle zjištění z **výzkumů**, analýz či auditů, pozičních či programových prohlášení různých iniciativ a zájmových skupin (vč. politických stran) se má angažovat také „hlas praxe“, který se má ozývat mj. jako korektiv předkládaných návrhů na řešení.

1 <http://www.ucitelske-listy.cz/search/label/STRATEGIE%202020>.

2 <http://ceskomluvi.cz/>.

Jaké diskuze o vzdělávací politice tedy vlastně máme za sebou?

V uplynulých třiceti letech vidím tři období. Devadesátá léta se vyznačovala hledáním nového přístupu ke vzdělávání a utvářením koncepce vzdělávací politiky ve změněných politických a společenských podmínkách. Bylo to období analýz a návrhů předkládaných zahraničními i domácími experty.³ Bylo to však také období, kdy docházelo k vnitřní proměně školy působením pokrokových učitelů. Druhé období, do něhož to předchází ústí, je obdobím Bílé knihy⁴, která představuje první ucelenou strategii vzdělávací politiky u nás. Je dobré připomenout, že jí předcházela debata uvozená *Výzvou pro deset miliónů*, již měl být osloven každý z tehdejších občanů naší země. A třetí období je obdobím Strategie 2020, již věnujeme tuto rubriku.

Na jaká témata se vzdělávací politika zaměřovala a jsou stále aktuální?

Myslím si, že nastolovaná témata jsou trvale aktuální, ale důrazy se měnily. Kontinuálně prolíná snaha o humanizaci výchovy a vzdělávání (opakované obraty k dítěti), snaha o modernizaci kurikula a vzdělávacích postupů a úsilí o decentralizaci v řízení školského systému. Do

3 České vzdělávání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů v České republice při vstupu do Evropské unie, tzv. Zelená kniha – 1996, expertní review OECD 1996/9.

4 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha (2001): <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>.

jaké míry jsou tyto posuny žádoucí a jak se daří, je předmětem mnohdy bouřlivých debat mezi jejich zastánci a odpůrci.

Dá se říct, že každé období mělo nějaké „svoje“ téma?

Ano, v 90. letech šlo zejména o deideologizaci školy, o umožnění širšího přístupu ke vzdělávání a o rozvíjení mezinárodní (resp. evropské) dimenze ve vzdělávání. Bílá kniha poté nastolila výzvy, jako jsou příklon k celoživotnímu učení, úpravy kurikula s ohledem na potřeby života ve společnosti vědění, proměna role pedagogických profesí a decentralizace v řízení školství. A konečně Strategie 2020 si za svou bere otázku vzdělávacích nerovností, podpory učitelů a kvality výuky a odpovědného řízení vzdělávacího systému. Ale více k tomu níže – v rozhovoru s Jindřichem Fryčem a s Ivou Stuchlíkovou.

(Roz)hovor se státním tajemníkem Jindřichem Fryčem (MŠMT)

Jak vznikl dokument Strategie 2020?

Proces vzniku Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 lze z hlediska dosavadní tvorby strategických a koncepčních dokumentů nejen v oblasti vzdělávací politiky, ale i jiných veřejných politik označit za mimořádně otevřený a participativní. Přípravě vlastního strategického dokumentu předcházela veřejná konzultace k jejím obecným východiskům (dokument *Hlavní směry vzdělávací politiky*, který byl vytvořen skupinou expertů ve spolupráci

s pracovníky MŠMT). Konzultace umožnila všem relevantním aktérům i široké veřejnosti vyjádřit své stanovisko k návrhu priorit budoucí Strategie 2020. K dílčím tématům následně probíhaly otevřené kulaté stoly, přičemž závěry těchto diskuzí byly publikovány na webu www.vzdelavani2020.cz, který se stal zdrojem veškerých informací o přípravě dokumentu. Část akcí byla rovněž realizována ve spolupráci s organizací EDUin v rámci projektu Česko mluví o vzdělávání. Souběžně s výše popsanými kroky se na vzniku Strategie 2020 kromě pracovníků MŠMT podílela rovněž tvůrčí expertní skupina a odborná oponentní rada.

Čemu se strategie věnuje?

Vize Strategie 2020 a tedy i vzdělávací politiky ČR navazuje na naplňování obecných cílů vzdělávání. Dokument v tomto ohledu hovoří zejména o vzdělávání, které je považováno za hodnotu v popředí zájmu společnosti i jednotlivců, dále také o významu celoživotního učení, o přístupném kvalitním vzdělávání pro každého, které funguje efektivně, spravedlivě a dává všem stejnou šanci, o dobře připravených učitelích, kteří jsou všestranně motivováni pomáhat dětem, žákům a studentům k dosažení maxima jejich možností, či o vzdělávání, které se opírá o aktuální výsledky lidského poznání, podporuje tvořivost a vychází vstříc dlouhodobým potřebám společnosti a trhu práce.

Na základě výše nastíněného byly pro období do roku 2020 stanoveny tři průřezové priority, a sice snižovat nerovnosti ve vzdělávání, podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad a odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém. Tyto priority byly rozpracovány do dílčích 18 cílů, na něž navazují jednotlivá opatření. Samotné priority i cíle byly

formulovány na základě analýz stavu vzdělávací soustavy, s ohledem na závěry a podněty z veřejných konzultací a v souvislosti s doporučeními nezávislých expertů.

Jak se strategie zaváděla?

Z pohledu zavádění Strategie 2020 vznikly v souladu s jejími předpoklady všechny implementační dokumenty na národní úrovni v očekávaných termínech, které dále obsahově rozpracovaly klíčové priority a cíle samotného dokumentu, zejména pak Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020. Celou soustavu dokumentů doplňuje operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV), na jehož základě jsou čerpány prostředky z fondů EU v programovacím období 2014–2020 pro oblast vzdělávání a vědy. OP VVV je jedním z hlavních finančních zdrojů, ze kterého jsou financovány opatření definované v jednotlivých strategiích, přičemž existence všech implementačních dokumentů Strategie 2020 je zároveň předpokladem čerpání prostředků z fondů EU, tzv. předběžné podmínky.

Bylo v průběhu zavádění vyhodnocováno, zda se ubírá správným směrem?

Samotnou implementaci navrhovaných intervencí Strategie 2020 provázela již od svého počátku očekávaná dílčí rizika zahrnující buď faktory přímo v rámci resortu školství (např. zajištění financování, personálních odborných kapacit, analytických zdrojů), nebo mimo něj (financování opatření z jiných zdrojů, vývoj projednávání legislativy, společenský kontext). Přesto však realizace dílčích opatření, cílů a naplňování priorit Strategie 2020 dosáhla v mnoha ohledech značného pokroku. Strategie 2020

prochází každoročně průběžným interním hodnocením své implementace, které je zaměřeno na plnění priorit, cílů a opatření prostřednictvím dílčích aktivit, ať již finančních, regulativních či informačních.

Strategie 2020 a na ni navazující materiály předpokládaly provedení externího hodnocení naplňování stanovených cílů týmem nezávislých expertů v polovině jejího implementačního cyklu. Hlavním cílem externího vyhodnocení bylo objektivní posouzení vývoje vzdělávací politiky vzhledem k prioritám a cílům vytyčeným Strategií 2020. Dalším cílem byla analýza dopadů opatření navazujících na Strategii 2020 v rámci celkových změn vzdělávacího systému, a to i v kontextu evropských a globálních trendů. Vyhodnocení rovněž mělo posloužit k základnímu vytyčení cílů pro oblast vzdělávací politiky v období následném po roce 2020. Tato zpráva byla týmem nezávislých expertů zpracována v průběhu roku 2017 a následně v dubnu 2018 představena veřejnosti.⁵

Hodnocení bylo zveřejněno – jak s ním MŠMT hodlá dále pracovat?

Externí hodnocení naplňování Strategie 2020 poslouží jednak jako základní analytický vstup ve vztahu k možnostem naplňování Strategie 2020 po zbývajícím období účinnosti dokumentu, jednak jako jedno z klíčových východisek pro přípravu nových či aktualizaci stávajících strategických a koncepčních dokumentů v oblasti vzdělávací politiky pro období po roce 2020.

(Roz)hovor s předsedkyní hodnotící skupiny Ivou Stuchlíkovou

Vedla jste pracovní skupinu, která měla za úkol vypracovat expertní hodnocení. Jak jste k tomuto úkolu přistoupili?

Skupina si v počáteční fázi své práce vymezila analytický rámec a strukturu hodnocení. První část tvořilo zhodnocení celkového rámce Strategie 2020, způsobu vyvození a zdůvodnění priorit. V druhé, hlavní části jsme se věnovali jednotlivým prioritám a jejich dílčím cílům; sledovali jsme, jak byly tyto cíle dále operacionalizovány v navazujících dokumentech, a zda a jak jsou uskutečňovány. Pokusili jsme se na základě této analýzy zároveň formulovat konkrétní doporučení k jednotlivým prioritám pro zbývajících období naplňování Strategie 2020. Třetí část, strategické linie vyplývající z provedené analýzy pro období po r. 2020, vznikala vlastně nad rámec původního zadání. Byla výsledkem našich analýz, které ukazovaly na některá slabá místa implementace Strategie 2020 a na oblasti, které Strategie 2020 nezmiňuje, a které bude třeba v budoucím období rozpracovat.

Pokud bychom se podívali na Strategii 2020 jako na celek, co z vašeho hodnocení vyplývá?

Strategie 2020 je nepochybně významným krokem k posílení strategického řízení vzdělávacího systému. Stejně tak pozitivně jsme hodnotili vymezené priority – byly zvoleny vhodně, jsou důležité pro rozvoj a kvalitu našeho vzdělávacího systému a jsou stále aktuální. V naplňování prioritních cílů bylo dosaženo určitých pokroků, zejména uskutečnění některých systémových změn (např. v souvislosti se společným vzděláváním nebo novelou VŠ zákona), ale na druhé straně existují i systémové problémy,

⁵ Materiály z hodnocení expertů jsou dostupné zde: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/experti-hodnotili-naplnovani-strategie-vzdelavani-2020>.

Pro strategické záměry se příliš nedaří získávat pedagogickou a širší veřejnost, což je ale v decentralizovaném systému nezbytné.

kteří by v dalším postupu naplňování strategie měly být korigovány. Naplňování Strategie 2020 je velmi špatně monitorováno, pro vyhodnocování dopadů opatření často scházejí relevantní data, nejsou náležitě propojena a analyzována. Pro strategické záměry se příliš nedaří získávat pedagogickou a širší veřejnost, což je ale v decentralizovaném systému nezbytné.

Strategii obsahuje tři priority (viz výše). Podrobně se jimi budeme zabývat v rozhovorech s jednotlivými experty. Přesto – jaká hlavní zjištění byste zmínila v souvislosti s každou z priorit?

U první priority, snižování nerovností ve vzdělávání, se nejvíce pozornosti věnovalo společnému vzdělávání a předškolnímu vzdělávání, kde byly uskutečněny i systémové změny, které vzbudily značnou pozornost odborné i laické veřejnosti. Mnoho ale zbývá udělat; omezování vzdělávacích nerovností znamená především posilování hlavního proudu v základním vzdělávání tak, aby byl nejen dostatečně inkluzivní, ale také natolik kvalitní, aby skutečně vyrovnával a otevíral pro všechny žáky široké vzdělávací šance a vnější diferenciaci se postupně snižovala. Poměrně stranou zájmu zůstalo střední školství a stejně tak je toto téma otevřené i u terciárního vzdělávání. Druhá priorita byla zaměřena na kvalitu výuky a na učitele; pozornost na sebe poutaly učitelé platy a kariérní systém, ale neméně důležité je i jasně vymezit cíle vzdělávání a modernizovat systémy hodnocení na úrovni studenta i školy, kde se příliš nepokročilo. U třetí priority, odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém, byl pokrok nejmenší, a vnímali jsme to jako významný problém.

Vaše hodnocení bylo prováděno „v poločase“, tj. v polovině platnosti Strategie 2020. Jsou priority nastaveny správně? Na jaké problémy či výzvy upozorňuje?

Priority byly podle našeho názoru nastaveny dobře. Stejně tak hodnotící tým považuje za relevantní většinu specifických cílů a navržených opatření. Proto doporučujeme v drtivé většině pokračovat v jejich realizaci, ale domníváme se, že je nezbytné zásadně zlepšit kvalitu řízení na všech úrovních a komunikaci mezi všemi aktéry. Domníváme se také, že je třeba bezodkladně pracovat na zlepšení datové základny a jejího využívání pro vyhodnocování realizovaných opatření a přípravu nových.

Součástí vašeho hodnocení jsou i doporučení dalšího postupu a strategických kroků. Snažíte se tedy podívat i za rok 2020. Co důležitého doporučujete, aby se odehrálo v tomto horizontu?

Další strategický dokument by měl vycházet z důkladné reflexe silných a slabých stránek současného způsobu řízení vzdělávání. Ta by měla být základem pro věcnou diskusi o cestách možného zlepšení systému vzdělávání, včetně hledání nových a efektivnějších způsobů řízení (podpora inovací, experimentování, budování kapacit, získávání zpětné vazby, lepší sdílení informací, důsledná pilotáž a evaluace připravovaných opatření atd.). Potřebujeme strategické řízení, které bude pružněji reagovat na dynamické změny ve společnosti, bude více konsenzuálně sdílené, méně formalistické a bude opřeno o silnou empirickou evidenci. Je zapotřebí zapojit pedagogickou veřejnost do konzultace strategie a do procesů jejího uskutečňování.

Ve veřejném prostoru se začíná pracovat s konceptem vzdělávání 4.0, který vedle technologického posílení vzdělávání znamená i jeho obsahovou proměnu. Bude třeba aktualizovat cíle a obsahy vzdělávání, výrazně posílit metodickou podporu pro učitele a zaměřit ji i na zlepšení vztahu žáků k učení a na formativní procesy ve výuce. Pozornost bude třeba rovnoměrněji věnovat všem stupňům vzdělávání, od raného vzdělávání po terciární stupeň. Klíčové bude zlepšování finančního ocenění práce učitelů a ředitelů škol, stejně jako zjednodušení regulačních procesů a snížení administrativní zátěže škol a poradenských pracovišť.

Otázky kladla Kateřina Lojďová

PhDr. Jindřich Fryč

zastává pozici státního tajemníka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Intenzivně se věnoval vzdělávací politice a její implementaci na národní úrovni, spolupodílel se na přípravě Strategie vzdělávací politiky v ČR do roku 2020. Dlouhodobě zastupuje MŠMT ČR ve vztahu k Evropské unii, Radě Evropy, UNESCO a dalším mezinárodním organizacím. Je členem Řídícího výboru pro vzdělávací politiku a jeho implementaci Rady Evropy a Výboru Evropského centra pro výchovu k demokracii a lidským právům Rady Evropy.

Kontakt: Jindrich.Fryc@msmt.cz

doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M. Ed.

působí jako vedoucí Institutu výzkumu školního vzdělávání a jako proděkan pro výzkum a akademické záležitosti na Pedagogické fakultě MU. Pracoval také ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze, kde vedl celonárodní výzkum kurikulární reformy. Byl předsedou pracovní skupiny pro oborové didaktiky akreditační komise a působil v poradních týmech v oblasti vzdělávací politiky. Odborně se zaměřuje na problematiku reformy ve vzdělávání, učitelské profesionalizace, kurikula a vyučování a učení, metodologicky se profiluje v oblasti výzkumu založeného na analýze videozáznamu. Na PdF MU vyučuje metodologii vědecké práce, srovnávací pedagogiku a didaktiku.

Kontakt: tjanik@ped.muni.cz

prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.

pracuje jako vedoucí katedry pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity. Dlouhodobě se věnuje výzkumu profesního rozvoje učitelů, přírodovědnému vzdělávání, problematice motivace a emocí. V letech 2008–2016 byla členkou Akreditační komise a předsedala stálé pracovní skupině pro pedagogiku, psychologii a kinantropologii.

Kontakt: stuchl@pf.jcu.cz

a ve vztahu k vlastním předcházejícím výkonům. Vytváří podmínky k tomu, aby hodnocení dávalo perspektivu úspěchu všem žákům, aby vytvářelo příznivý vztah mezi prožitky úspěchu a neúspěchu. Pozitivní orientaci hodnocení, povzbuzování a oceňování snahy a úsilí, orientaci na úspěchy žáka a pokroky (co už umí, co zvládá, co se mu daří) považují za významný rys kvalitní výuky.

V kvalitní výuce je kladen důraz na autoregulaci, na autonomní učení, to znamená, že jsou žáci vedeni k sebereflexi, sebehodnocení a vzájemnému hodnocení. Musím přiznat, že jsem velmi kritická ke způsobům hodnocení žáků v současné škole. V českém školství je stále silně zakořeněna tradice hodnocení na základě srovnávání žáků navzájem a přeceňování hodnocení jednoduše měřitelných výsledků učení. Překonat tuto tradici a zkvalitnit způsoby hodnocení žáků představují silný apel směrem k současným učitelům.

Děkujeme za rozhovor, budeme v něm pokračovat. Tématu kvalitní výuky se budeme věnovat ve třetím čísle tohoto ročníku v rubrice *Hovory o vzdělávací politice*.

Literatura

- Delors, J. (ed.) (1996). *Learning: The treasure within. Report to UNESCO of the International commission on education for the Twenty-first Century*. Paris: UNESCO Publishing.
- Havlinová, M. (1994). *Úzkost ze zkoušení a školní dráha dítěte v režimu tradiční výuky*. Praha: Poradna pro podporu zdraví ve školách SZÚ.
- Kantová, A. & Zinsmeister, R. (1938). *Pokusné školy v demokracii*. Praha: SPN.
- Les cycles a l'école primaire*. (1991). Paris: Hachette.
- Le projet d'école*. (1992). Paris: Hachette.
- Stuchlíková, I. (2007). *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál.

Prof. PhDr. Vladimíra Spilková, CSc.

patří mezi nejvýraznější osobnosti současné

české pedagogiky. Významně přispěla k formulování teoretických východisek současného školství, zejména primární pedagogiky, podílela se na řadě reformních návrhů a dokumentů, svou prací významně přispěla k formulování teoretických východisek proměny školství, podílela se na řadě konkrétních reformních návrhů. V letech 1990 až 2016 působila na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, kde vedla katedru primární pedagogiky. V roce 2008 získala profesuru na Univerzitě Palackého v Olomouci. Nyní působí na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice a v organizaci *Učitel naživo*. Je představitelkou humanistické, na dítě orientované pedagogiky, s důrazem na osobnostně rozvojové pojetí vzdělávání. Vedla řadu výzkumných projektů zaměřených na analýzu stavu českého školství v mezinárodním kontextu. K nejvýznamnějším patří *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu* (1999–2004) a *Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání* (2007–2013). Spolupracuje s univerzitami v Portugalsku, Francii, Finsku, Nizozemí či Belgii, zapojila se do mezinárodních projektů *Erasmus* a *Comenius* dále např. *Identifying teacher quality – Toolbox for teacher reflection* (2006–2009) a *Primary school teacher education in thirteen TIMSS systems* (1999–2000). Je autorkou řady monografií, které vyšly například v Anglii, Francii, Kanadě, USA nebo v Německu. Spolupracuje s MŠMT, se školským výborem Parlamentu ČR apod. V roce 1998 rektor Univerzity Karlovy ocenil její zásluhy pamětní medailí.

Kontakt: vladimira.spilkova@email.cz

Hovory o vzdělávací politice*

Priorita 1 – Snižování nerovnosti ve vzdělávání

V minulém čísle časopisu Komenský jsme otevřeli novou rubriku, která se zabývá vzdělávací politikou v České republice, a to zejména ve vztahu ke Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020 a k jejímu expertnímu hodnocení. V tomto čísle se podíváme na první ze tří priorit této strategie, kterou je snižování nerovnosti ve vzdělávání. Z hodnotící skupiny se k tomuto dokumentu bude vyjadřovat doc. PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D. z katedry psychologie Pedagogické fakulty UK. Pohled z MŠMT poté nabídne vedoucí Oddělení strategie a analýz na MŠMT Mgr. Iveta Valachová.

Otázky pro člena hodnotící skupiny, Irenu Smetáčkovou

Společné vzdělávání je asi nejčastěji zmiňovanou cestou ke snižování nerovností. V hodnotící zprávě ke Strategii 2020 uvádíte, že se k němu přibližujeme, ale proces jeho zavádění je problematický. Můžete popsat, s jakými problémy se potýkáme?

Za myšlenkou společného vzdělávání jsou poměrně komplexní východiska, která pracují s pedagogicko-psychologickými a sociologickými argumenty. Osobně jsem přesvědčená o jejich oprávněnosti a o funkčnosti samotné ideje společného vzdělávání. Společné vzdělávání totiž pomáhá posilovat rovnost ve vzdělávání, která by měla být základní hodnotou

v každé demokratické společnosti. Ovšem představit tyto argumenty učitelské i poradenské obci, a zejména veřejnosti vyžaduje větší prostor, než jaký k tomu byl vytvořen. Zvláště v zemi s komunistickou minulostí, kde je princip jednotné školy i rovnosti pro velkou část společnosti a priori zdiskreditován, je důležité věnovat velkou pozornost budování společenského konsenzu. Ten vyžaduje čas, který zde bohužel chyběl. Nejde přitom jen o samotné seznámení se s informacemi a novými pravidly, ale spíše o prostor na jejich zpracování a zažití, a to na úrovni jednotlivců a institucí. Farrell (2002) identifikoval čtyři stadia prosazování inkluze, z nichž druhé označuje jako akceptaci – přijetí základních principů a hodnot, na kterých inkluzivní vzdělávání stojí. Česká republika byla ukázkovým příkladem země, kde akceptace nebylo dosaženo, a část školské i laické veřejnosti se myšlenka stále brání, a to bohužel často na základě iracionálních a nepravdivých důvodů.

Princip společného vzdělávání je trendem, kterému se nemůžeme vyhnout. Je evidentní, že celkově narůstá rozmanitost žáků a žákyň. To přináší oprávněný požadavek, aby školy byly schopny adekvátně pracovat s žáky z rozdílného prostředí a s rozdílnými vzdělávacími potřebami. Namísto vyčleňování dalších a dalších skupin dětí mimo hlavní proud je tedy třeba hledat způsoby individualizace výuky na běžných základních školách. To znamená zaměřit pozornost na učitelské kompetence zvládat žákovskou diverzitu, ale také na posílení asistentů učitele jako plnoprávných členů vzdělávacího procesu, kteří mohou výrazně napomoci přizpůsobení výuky jednotlivým dětem či menším skupinám.

* Tento text vznikl v rámci projektu MUNI/A/1192/2017.

Samozřejmě je třeba také posílit mechanismy vnitřní diferenciaci (např. výuka ve výkonově blízkých skupinách), které se zdají být organizačně náročné, ale jejich zvládnutí – podle mého přesvědčení – pomůže velmi zvýšit kvalitu vzdělávání na základních školách.

Ačkoliv pokládám za nutné podporovat hlavní proud vzdělávání a rozmanitost dětí v něm, je prospěšné také zachovat externě diferencované vzdělávací trajektorie v podobě speciálních škol a víceletých gymnázií. V tom je náš systém společného vzdělávání dobře nastaven. Ovšem externí trajektorie by ale měly sloužit těm žákům a žákyním, kteří z důvodu výjimečného nastavení svých schopností a osobnostních rysů nemohou prosperovat v hlavním vzdělávacím proudu. Například věřím, že naprostá většina žáků s postižením bude dobře prospívat v diverzifikované třídě, ale pokud se jedná o dítě s náročnou kombinací postižení, a navíc s příliš vysokou úzkostností a potřebou vyhnout se neúspěchu, může se v běžné třídě stáhnout a svůj potenciál nerozvíjet. Vždy je ale třeba takové případy posuzovat velmi individuálně.

Jsem přesvědčena, že pro větší akceptaci společného vzdělávání by se v naší společnosti měl změnit postoj k rozmanitosti. Většina lidí se jí obává. Ale rozmanitost při zajištění rovnosti je hodnotou, která vytváří kulturu respektu (žáci se reálnými prožitky učí na druhých i na sobě oceňovat jejich specifika, díky čemuž si také lépe uvědomují vzájemné podobnosti a jiná spojení) a příležitosti k učení, a to zejména k učení o učení (jak se učím já a jak se učí jiní, odlišní lidé).

Kdybych se vrátila k zavádění společného vzdělávání v českých školách, zdá se mi vedle chybějícího času na diskusi ve školském terénu klíčové, jak byl nastaven systém financování. Zdá se, že tam bohužel chyběly pojistky, a proto bylo schvalováno podstatně víc podpůrných opatření, než bylo předpokládáno (případně se zcela mylily odhady). Část viny bych spatřovala jednak v dlouhodobém podfinancování škol, jednak v odlišném přístupu k inkluzi v jednotlivých krajích i v práci školských poradenských zařízení. Ty – při své přetíženosti a současně dlouhodobé rozdrobenosti – se v počátečních fázích

velmi lišily v tom, jak k navrhování podpůrných opatření přistoupily. I proto velice vítám, že se aktuálně posílilo metodické vedení školských poradenských pracovišť ze strany NÚV (IPPP).

Vyhodnocení prvního roku zavádění společného vzdělávání jasně ukázalo, že se ve školách žádná revoluce nekonala. Většinou se nová opatření dotkla žáků, kteří již před tím do základních škol chodili, ale neměli (obvykle kvůli chybějící diagnóze) dostatečně individualizovanou podporu. Nyní tedy školy mohou na tyto žáky získat finanční prostředky a také oprávněně žádat o kvalitnější přípravu a podporu učitelů v práci se žáky s jednotlivými typy potíží.

Velmi důležitý ve vztahu ke společnému vzdělávání je poradenský systém. Které poradenské služby jsou ve vztahu ke snižování nerovností ve vzdělávání klíčové?

Český poradenský systém byl historicky velmi dobře nastaven a ve svých počátcích byl unikátní svojí komplexností. Po roce 1989 sice došlo k rozkladu tohoto systému, ale posléze se podařilo z větší části systém obnovit. Klíčové je, že poradenské služby jsou nabízeny na dvou úrovních: školní, tedy přímo ve škole, a školské, tedy v externích institucích úzce spolupracujícími se školami, ale i s jinými expertními institucemi a úřady.

Na školské úrovni se jedná o pedagogicko-psychologické poradny a speciálně-pedagogická centra, kde dochází k diagnostickým vyšetřením, ale také v některých případech k dlouhodobějšímu nápravnému či téměř terapeutickému vedení. Většina těchto zařízení má tak podlimitní personální kapacity, že nabízejí neúnosně dlouhé termíny na vyšetření, a dokonce některé z užitečných činností nemohou vykonávat. Vedle metodického vedení, které by mělo zajistit, aby psychologové či psychologičky a speciální pedagogové či pedagožky, případně i sociální pracovníci a pracovníce ovládali široký repertoár nejmodernějších diagnostických nástrojů a způsobů práce, je proto důležité zvýšit (zvláště v některých regionech) počty osob pracujících v PPP a SPC.

Druhou úroveň tvoří školní poradenská pracoviště, která ze zákona musí zahrnovat

výchovné poradce či poradkyně a školní metodiky nebo metodičky prevence. Je ku prospěchu všech žáků a žákyní, vyučujících i rodičů, když má škola plně obsazené školní poradenské pracoviště. To znamená, že disponuje také školní psycholožkou či psychologem a školní speciální pedagožkou či pedagogem. Mnoho potíží, které rozmanitost žakovské populace přináší do výuky a do myslí vyučujících, je možné vyřešit tím, že se v rámci školy dobře nastaví rozdělení činností mezi tyto osoby.

Z mého hlediska je ideálem, aby PPP a SPC nabízely časnou, rychlou a kvalitní diagnostiku se srozumitelnými doporučeními pro individualizovanou výukovou praxi, a poté školní poradenské pracoviště tato doporučení aplikovala do praxe tím, že poskytuje příležitosti k vnitřní diferenciaci, podporu jednotlivých žáků a žákyní a prohlubování učitelových kompetencí přímo v každodenní realitě.

Jak zvyšovat kvalitu a dostupnost poradenských služeb a jak je lépe přizpůsobit potřebám žáků a škol?

Již výše jsem hovořila o nutnosti zvýšit počty psychologů a speciálních pedagogů, kteří působí ve školských poradenských pracovištích, a o výhodách, které přináší rozšíření školních poradenských pracovišť o školní psycholožky a školní speciální pedagožky. Také jsem výše zdůrazňovala potřebu metodického vedení pro školní i školská poradenská pracoviště. Ještě bych tedy doplnila, že je důležité podporovat myšlenku plně obsazených školních poradenských pracovišť a poskytovat školám dále a více finančních prostředků na jejich provoz. Také je ale podstatné, aby byla posílena spolupráce mezi školními psychology či psycholožkami a školními speciálními pedagogy a pedagožkami na jedné straně a učitelským sborem na druhé straně tak, aby vyučující skutečně dokázali pro svoji práci se žáky zužitkovat služeb školní psychologie a školní speciální pedagogiky v plné míře.

V hodnotící zprávě jste zmínili sporný dopad jednotných přijímacích zkoušek na rovnost. V čem rovnosti ve vzdělávání přispívají, a v čem ji naopak snižují?

Jednotné přijímací zkoušky jsou ve svých důsledcích ambivalentní institut. Na jednu straně je sice ku prospěchu rovnosti, že všichni žáci a žákyně hlásí se na určitou školu projdou shodným ověřením výsledků vzdělávání. Mnoho studií totiž prokázalo, že prospěch na příč školami má odlišnou vypovídací hodnotu, a proto přijímací řízení založené především na prospěchu ze ZŠ byl pro některé žáky znevýhodňující. Navíc v poměrně silně decentralizovaném vzdělávacím systému, jako je ten český, je určité sjednocení v uzlových bodech prospěšné. Alespoň částečně totiž brání tomu, aby se dál prohlubovala taková rozdílnost škol, která se dotýká kvality výuky.

Na druhou stranu ale český mechanismus přijímacích zkoušek přináší nebezpečí, že bude posilovat nerovnost tím, že žáci hlásí se na učiliště jednotnými přijímacími testy neprocházejí. Ačkoliv základní školy nejsou hodnoceny podle průměrných výsledků svých žáků, obávají se toho. Proto může být jejich zájmem slabší žáky od přihlášek na maturitní obory, kde by bylo třeba skládat jednotné testy, odrazovat. Tím dosáhnou ve školních výsledcích lepších skóre. Současně hrozí, že se budou v závěrečných ročnících více zaměřovat na práci se zdatnějšími žáky a žákyněmi, aby zvýšily jejich šanci na úspěch v testech. Tím se mohou slabší žáci a žákyně dostat do ještě více znevýhodněného postavení.

Cílem podle Strategie 2020 je i snížení počtu dětí s odkladem školní docházky, který je u nás poměrně vysoký. Jaký dopad na rovné šance ke vzdělávání odklady mají? Nejsou nástrojem, který má dětem naopak pomoci?

Institut odkladu má určitě existovat. Celkově platí, že důležitá je pestrost v existujících mechanismech individualizace vzdělávání. Jakmile se ale z určitého vyrovnávacího mechanismu stane trend, nastává problém. Odklady jsou určeny pro žáky a žákyně, kteří jsou školně nezralí a nepřipravení. Opravdu tato charakteristika platí pro 20 až 25 % věkové kohorty, která v českých základních školách odklady dostává? Domnívám se, že tomu tak není.

Odklady samy o sobě nepředstavují řešení. Důležité je hledat efektivnější cesty pro podporu

rozvoje zralosti a připravenosti dětí před vstupem do školy a celkově je potřeba věnovat podstatně větší péči předškolnímu vzdělávání. Jak ukázaly analýzy D. Münicha i dalších, právě mateřské školy mají pro celkovou úroveň rovnosti ve vzdělávání klíčový přínos.

Řada rodičů žádá o odklad, i když úroveň zralosti a připravenosti jejich dětí tomu neodpovídá. Mají k tomu ale jinou motivaci, v níž vždy sledují zájem dítěte (např. aby dítě získalo náskok nad spolužáky). Pokud by rodiče měli jistotu, že i jejich hraničně připravené a zralé děti dostanou v základní škole veškerou pedagogickou i psychologickou podporu a škola k nim bude uplatňovat individualizovaný přístup, budou mít ve školu větší důvěru, a o odklad nebudou usilovat.

Otázky pro zástupce MŠMT, Ivetu Valachovou

Jak budete reagovat na výzvy ke snižování nerovností ve vzdělávání, které předložila hodnotící skupina?

Nejprve bych opětovně ráda poděkovala expertní skupině za přípravu externí evaluace Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. Právě pokroky a realizace dílčích cílů spojených především s problematikou společného vzdělávání jako základního nástroje naplňování první z priorit Strategie 2020 byly hodnotiteli přivítány nejvíce pozitivně. Experti primárně ocenili zavedení nárokové podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v hlavním vzdělávacím proudu. Poukázali však rovněž na problémy, které implementace společného vzdělávání do systému přinesla, a to zejména na nedostatečnou veřejnou diskusi, krátké období pro proškolení

pedagogů a poradenských pracovníků a obecně slabou regulaci financování podpůrných opatření. To jsou přesně ty výzvy, na které se MŠMT bude snažit v následujícím období reagovat. O tom však více později. Pokud se však vrátíme k dalším cílům sledované priority, pak hodnotící zpráva s mírnou skepsí reflektuje např. zavedení povinného ročníku předškolní docházky. Dopady daného opatření MŠMT systematicky analyzuje, a to jak na základě šetření prováděných ČŠI, tak prostřednictvím postupně zadávaného výzkumu, který se zaměří na dopady předemného opatření v sociálně vyloučených lokalitách, na které původně cílilo především. Výzkum má pak přirozeně rovněž nastínit další možná řešení pro zvýšení účasti dětí v předškolním vzdělávání ve snaze o vyrovnání a maximální rozvinutí jejich vzdělávacího potenciálu. Ze strategického hlediska pak MŠMT rovněž musí čelit výzvám spojeným s nárůstem vnější diferenciací v základním vzdělávání ve formě fenoménů, jakými jsou např. spádová turistika, nárůst počtu výběrových základních škol či udržitelnost podílů žáků odcházejících na osmiletá a šestiletá gymnázia ve vybraných regionech. Cíle a opatření však nemohou spočívat v omezeních a restrikcích stávajícího systému, ale ve snaze o zvyšování kvality podmínek a průběhu vzdělávání tak, aby rodiče důvěřovali svým spádovým školám. Tak je tomu ostatně ve všech úspěšných vzdělávacích systémech mnoha evropských zemí, např. i ve Finsku, které bývá často uváděno jako příklad dobré praxe. V neposlední řadě představuje významný úkol rovněž postupné posilování společných prvků v oborech středního vzdělání, které expertní skupina rovněž zhodnotila jako nepřiliš viditelné. V rámci této problematiky MŠMT realizuje postupnou revizi cílů a obsahu vzdělávání v podobě RVP i oborové struktury na

středním stupni vzdělávání a chce dále zlepšit metodické vedení krajů v rámci optimalizace svých vzdělávacích soustav.

Jaké kroky považujete za klíčové ve vztahu ke společnému vzdělávání?

Nad rámec samotného hodnocení expertní skupiny sledovalo MŠMT průběh zavádění prvků společného vzdělávání také prostřednictvím šetření ČŠI, a především pak prostřednictvím vlastní analytické zprávy vypracované po roce fungování nového systému. Samotná analýza přinesla jak řadu pozitivních, tak i negativních zjištění. Za nesporné pozitivum lze označit to, že žákům se SVP se v běžných školách dostalo podpůrných opatření a strukturované finanční podpory. Oproti minulosti školy rovněž věděly, na co a za jakých podmínek mají jejich žáci nárok. Rovněž nedošlo k masivnímu odlivu žáků se SVP ze škol „speciálních“ do škol běžných. Do škol hlavního vzdělávacího proudu přešli právě ti žáci, jejichž znevýhodnění umožňuje jejich vzdělávání s podporou v běžné škole. Jako hlavní nedostatky lze dle analýzy ČŠI označit především přetížení školských poradenských zařízení zejména v souvislosti s re-diagnostikou žáků se SVP tam, kde nebyla ze strany klientů dodržena lhůta dvouletého přechodného období. Náběh společného vzdělávání rovněž komplikovala nová administrativa spojená s nárokovými podpůrnými opatřeními. Dílčí tematické zprávy ČŠI pak v rámci hodnocení důležitého podpůrného opatření asistent pedagoga konstatují to, že ačkoliv obecně jsou učitelé pozitivně naladěni k přínosu asistenta pedagoga ve třídě, již méně to tak vnímají přímo u žáků se SVP. Často to odůvodňují absencí pozornosti věnované ostatním žákům, případně celkovou pasivitou asistenta pedagoga a narušováním výuky

komunikací s přiděleným žákem. Celkově se pak učitelům daří spolupracovat s asistenty na 1. stupni základních škol, kde oproti 2. stupni jsou tito častěji zapojováni do přípravy hodin, ve větší míře se podílejí na činnosti ve výuce společně s učitelem, častěji pracují také s ostatními žáky, nejen se žáky se SVP. Celkově byla na 1. stupni dle ČŠI zaznamenána vyšší míra přínosu podpory asistenta pedagoga (jak pro žáky se SVP, tak pro ostatní žáky). Průběžnou reakcí MŠMT na zjištěné nedostatky byla novela vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která si kladla za cíl odstranit technické nedostatky v textu samotné vyhlášky a dále rovněž odstranit nadměrnou administrativní zátěž v oblasti společného vzdělávání. Praxí se ukázalo, že některé právem předpokládané postupy jsou zbytečné, ať už vzhledem ke své povaze nebo duplicitě vůči jiným postupům. Druhá novela vyhlášky účinná ke konci roku 2017 pak reagovala především na výše uvedená zjištění s cílem přesněji a účelněji vymezit roli asistentů pedagoga. Obecně je pro MŠMT zásadní kontinuálně profesně rozvíjet pedagogické pracovníky mateřských, základních a středních škol v oblastech podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a inkluzivních přístupů ke vzdělávání. MŠMT tímto reaguje na dílčí analytická zjištění a zkušenosti s fungováním nového systému ve snaze efektivního zajištění naplňování cílů, se kterými byl zaváděn – tedy snižování nerovností ve vzdělávání.

Jaké kroky považujete za klíčové ve vztahu k posilování poradenského systému?

V tomto ohledu je především zásadní personální a finanční posílení systému, a to jak na úrovni škol, tak i v rámci samotných školských poradenských zařízení. Obecně školy využívají

komplexní systém poradenských služeb, úplně školní poradenské pracoviště může např. výrazně pomoci předcházet krizovým situacím ve školách. Pro efektivní využití poradenských služeb ve škole je vhodné nastavit spolupráci jednotlivých pracovníků školního poradenského pracoviště (tj. pedagogičtí pracovníci a sociální pedagogové). Klíčové je v této oblasti pak především metodické vedení ze strany NÚV a standardizace diagnostických přístupů tak, aby nedocházelo k naprosto neopodstatněným rozdílům. NÚV v současné době v rámci systémového projektu KIPR (kvalita – inkluze – poradenství – rozvoj) aktivně zpracovává standard školských poradenských zařízení, jehož výstupem bude zavedení a ověření jednotných pravidel poradenských služeb (personálního, diagnostického a procedurálního charakteru). Bude vytvořen obecný, personální, materiální, diagnostický, intervenční a procedurální standard sítě školských poradenských zařízení. Ve vztahu ke zbývajícím období účinnosti Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 pak další definované úkoly zahrnují rovněž kontinuální profesní rozvoj pracovníků školských poradenských zařízení prostřednictvím dalšího vzdělávání.

Otázky kladli:

Tomáš Janík a Kateřina Lojdová

Zdroje

Farrell, P., & Ainscow, M. (Eds.). (2002). *Making special education inclusive: From research to practice*. New York: Routledge.

doc. PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

působí na katedře psychologie na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Je členkou Rady vlády pro rovnost žen a mužů. Dlouhodobě se zabývá genderovým zatížením vzdělávání, zvláště pedagogickou komunikací, vrstevnickými vztahy a budováním genderové identity v rámci školní socializace.

Kontakt: irena.smetackova@pedf.cuni.cz

Mgr. Iveta Valachová

Mgr. Iveta Valachová působí od roku 2012 na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, kde se od počátku zabývá tvorbou a implementací vzdělávací politiky na národní úrovni. Aktuálně zastává pozici vedoucí oddělení strategie a analýz, které se věnuje naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 a zároveň přípravě navazujícího zastřešujícího strategického dokumentu v oblasti vzdělávání pro období po roce 2020.

Kontakt: Iveta.Valachova@msmt.cz

Jaroslav Vala

Co (ne)číst v literární výchově v 9. ročníku ZŠ¹

Čítanky určené pro žáky 2. stupně ZŠ obsahují někdy ukázky, jejichž hlavním cílem je žáky primárně literárněhistoricky vzdělávat, případně v nich probouzet vlastenecké citění. Nabízí se otázka, nakolik (a zda vůbec) žáci některým těmto textům rozumějí a jsou schopni z nich pro sebe absorbovat nějaké etické, estetické či obecně kulturní hodnoty. Někdy může pomoci vhodný učitelův přístup, ovšem v podobných případech většinou výuka sklouzává k předávání faktografických poznatků, jak potvrzují realizované výzkumy mezi žáky základních škol a gymnázií (Hník, 2014; Radváková 2015; Vala, 2011). Toto pojetí výuky však nemá přímou oporu v kurikulárních dokumentech (RVP ZV).

Kritika faktografického pojetí výuky neznamená, že bychom měli rezignovat na jakoukoli naukovou složku, která může vést k hlubšímu vhledu do díla, k jeho chápání v širších souvislostech i k rozvoji kulturního rozhledu. Považujeme však za potřebné nabízet ji žákům v bezprostřední souvislosti s jejich četbou uměleckého textu a jeho reflexí. Vést žáky k aktivnímu poznávání. A k tomu je ideální motivací čtenářský prožitek. Umožňují však žákům texty, s nimiž se setkávají v literární výchově, zažít radost z četby a z jejího sdílení? Podporují tyto texty rozvoj čtenářství žáků?

U žáků základní školy považujeme za zásadní ukázat jim, že čtení je může bavit, že jim může přinést silné emoce i životní poučení; že v něm mohou najít oblasti a témata, která se jich

osobně konkrétně dotýkají. Ukázat jim, že čtení může být (a má být) smysluplné. Selže-li tento první a základní krok pro rozvoj čtenářství, selhávají pak i další sofistikovanější snahy rozvíjet čtenářskou gramotnost, neboť nemají na čem stavět. Čtenářská gramotnost se totiž prohlubuje a rozvíjí v první řadě především vlastním čtenářstvím.

Cílený výběr vhodných uměleckých textů určených k četbě a didaktické interpretaci, podobně jako volba vhodných metod, má zásadní vliv na míru efektivity a kvality dané výuky. Hlubší vhled do recepčního procesu a zjištění konkrétních čtenářských preferencí umožňuje jak volbu adekvátnějších textů, tak také metod výuky.

Cíl a průběh výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumu byla analýza čtenářské adekvátnosti literárních textů z pohledu žáků základní školy. Realizovali jsme celkem tři výzkumná šetření mezi 610 žáky 7. – 9. ročníku se třemi sadami literárních ukázek, které byly vždy zčásti vybrány z čítanek pro daný ročník a zčásti z umělecké literatury určené pro mládež, případně pro dospělé čtenáře. Každá sada obsahovala osm ukázek.

Ve studii představujeme výsledky té části výzkumu, kterou jsme realizovali mezi žáky 9. ročníku a příslušných ročníků víceletého gymnázia. Šetření se zúčastnilo celkem 203 respondentů.

Sledovali jsme a analyzovali jejich čtenářskou reakci na vybrané ukázky, abychom zjistili jejich čtenářské preference a hlouběji nahlédli do jejich uvažování nad uměleckou literaturou. Zároveň jsme se soustředili také na rozdíly ve

¹ Text je zkrácenou a upravenou verzí článku zveřejněného v časopise *Pedagogika*: Vala, J. (2017). Komenského spisy jako četba žáků základní školy? *Pedagogika*, 3., s. 279–294.

Hovory o vzdělávací politice

Priorita 2: Podpora kvalitní výuky a učitele jako její klíčový předpoklad

V tomto čísle časopisu Komenský se věnujeme druhé ze tří priorit Strategie vzdělávací politiky do roku 2020, kterou je podpora kvalitní výuky a učitelů. K diskusi jsme opět přizvali odborníky z různých oblastí. Z hodnotící skupiny Strategie 2020 se vyjádří Iva Stuchlíková, pohled nejen expertky, ale i bývalé ředitelky základní školy přidá Jana Matoušová a aktuální dění z ministerstva zprostředkuje Iveta Valachová. Shrnutí nabídne Tomáš Janík pohledem člena hodnotící skupiny a garanta rubriky.

Rozhovor s Ivou Stuchlíkovou, předsedkyní hodnotící skupiny

Jak je prováděna podpora kvality výuky s podporou učitelů? A daří se Strategii 2020 v této oblasti naplňovat?

Obávám se, že se nám v této oblasti naplňování Strategie 2020 příliš nedaří. V prioritě „Podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad“ patřilo k hlavním strategickým cílům mj. dokončit a zavést kariérní systém pro učitele, zlepšovat podmínky pro jejich práci, modernizovat počáteční vzdělávání učitelů a vstupní vzdělávání ředitelů, posílit další vzdělávání a metodickou podporu učitelů a ředitelů, srozumitelněji popsat cíle vzdělávání a modernizovat systém hodnocení na úrovni žáka, resp. studenta i školy.

Přestože strategie formuluje řadu dílčích cílových opatření, která jsou pro podporu kvality výuky a jejího provázání s podporou učitelů potřebná a užitečná (např. rozvíjet evaluační nástroje k monitoringu všech (tedy i jiných než vědomostních) aspektů žákova výkonu spolu

s detailní specifikací dovedností potřebných k podání žádoucího výkonu a s ukázkami vyhodnocených žákovských prací; provádět kariérní systém pro učitele se systémem počátečního i dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, apod.), jejich naplňování se nedaří. Kariérní systém, který mohl popsat a zakotvit jako rámec potřebný pro reflexi práce učitelů kvalitní realizaci výuky nebyl přijat, namísto něj se MŠMT nyní soustředilo na projekt SYPO (Systém podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů), který v názvu podporu učitelů a ředitelů deklaruje, zatím se však projektové aktivity teprve rozbíhají. Systematická podpora začínajících učitelů uvádějícími učiteli je teprve prosazována.

Ani v podpoře učitelů v rovině finančního ocenění jejich práce nepřevažuje pocit jistoty, že se zamýšlených cílů podaří dosáhnout. Metodická podpora práce učitelů se rozvíjí velmi pomalu (je projektována právě v projektu SYPO jako metodické kabinety). Na srozumitelnější popis cílů vzdělávání stále čekáme – stávající aktivity se zaměřují na revizi rámcových programů, která je přijímána učiteli poněkud skepticky; naopak nic se neděje v oblasti rozpracování tzv. pokroků v učení, které by mohlo být očekáváno v souladu s opatřením 3.2.5.1 hovořícím o jasném pojmenování cílů učení jako srozumitelných referenčních bodů, které se neomezují jen na znalosti, ale popisují i očekávané úrovně širších dovedností a postojů. Zatím, obávám se, jsme se od konstatování, že kvalitní výuku zajistí jen dobře připravení a podporovaní učitelé, nijak dál nedostali.

Které z trendů, jež Strategie 2020 v této oblasti nastoluje, považujete za nejvíce nosné?

Považuji za důležité, že ve strategickém dokumentu je pojmenována důležitost celé

trajektorie profesního vzdělávání učitelů a ředitelů, že se hovoří o systému vzdělávání učitelů i ředitelů. Druhá věc je, že se takový systém zatím ustanovit nepodařilo. Stejně důležité mi připadá i formulování požadavků na proměnu přípravného vzdělávání učitelů (větší důraz na dovednosti potřebné pro práci ve třídě, na reflektovanou praxi apod.). Tyto změny jsou většinou už několik let realizovány fakultami, které připravují učitele, nicméně jejich zakotvení v podobě standardních požadavků na studijní programy je jen provizorní (metodický materiál MŠMT vydaný primárně za účelem uznávání kvalifikací), a ekonomická podpora (např. rozšířeného rozsahu praktické přípravy) je nesystémová, hrazená ad hoc z evropských projektů. Shrnuto, strategické vize míří správným směrem, jejich realizace však pokulháva.

Jak jako hodnotitelé Strategie 2020 a také někdejší členové akreditační komise pro oblast pedagogiky a učitelství vnímáte snahu Strategie 2020 budovat systém podpory učitelů?

Jak jsem uvedla výše, klíčové cíle popsané ve Strategii 2020, jsou v souladu s budováním systému podpory učitelů. Zdá se však, že to, že potřeba budovat opravdu ucelený systém podpory, měla být Strategií 2020 formulována explicitně, stejně jako potřeba vnímat profesní přípravu jako kontinuum od orientace zájemců o učitelskou profesi, přes počáteční vzdělávání a podporu uvádění do profese až po systém dalšího profesního vzdělávání a růstu. Tak tomu, bohužel, nebylo. Předpoklad systémového přístupu zůstal v implicitní rovině, a když došlo na neúspěch při dokončování a prosazení kariérního systému, jako by se budování systému podpory učitelů opětovně rozpadlo do dílčích nepřilíš provázaných kroků.

Jaký je potenciál a vzájemný vztah přípravného a dalšího vzdělávání učitelů vzhledem ke zkvalitnění výuky na českých školách?

Stávající vzájemný vztah je nejspíše možné popsat jako paralelní působení. Vzájemná návaznost je minimální, což je dáno mj. i chybějícím profesním počátečním standardem (tedy profesním profilem absolventa). V oblasti dalšího vzdělávání zatím vládne kvantita, bez systému a návazností, často kurzy vznikají podle ad hoc formulovaných potřeb a nabídek vytvářených projektovými schématy (např. tzv. šablony). Potenciál pro větší provázanost tu ovšem je. Předpokládá ale, že fakulty připravující učitele budou mít prostor i ekonomické zázemí pro to, aby ve spolupráci se školami a Českou školní inspekcí vytvořily modely dalšího vzdělávání, které budou navázané na výstupy přípravného vzdělávání, budou mít systémovou povahu a umožní školám i učitelům více plánovat svůj profesní rozvoj od počátečního období do plně rozvinuté expertnosti a přitom zároveň ponechají dost prostoru pro aktuální otázky, se kterými se školy i učitelé potýkají.

Rozhovor s Janou Matoušovou, členkou hodnotící skupiny

S ohledem na vaši dráhu ředitelky školy by nás zajímal váš názor na to, s čím Strategie 2020 v oblasti ředitelů přišla, a jak to hodnotíte z hlediska naplnění v praxi?

Strategie 2020 především vytyčila tři hlavní priority, které byly jasně pojmenované. Kdo sledoval vývoj, nebylo to pro něj překvapení, ale vlastně jen potvrzení, že cesta, kterou pro svou školu zvolil, je v zásadě správná. Pokud se týká

samotných ředitelů v rámci priority Podpora kvalitní výuky a učitele je akcentováno i vzdělávání ředitelů s navázáním na kariérní systém. Byl připraven projekt IMKA (Implementace kariérního systému učitelů), ale bohužel po nepřijetí zákona o pedagogických pracovnících musel být zrušen. Takže vlastně nedošlo k naplnění toho, s čím Strategie přišla. Postupně se hledají cesty, které by zrušený projekt nahradily. Nový ředitel sice musí absolvovat vstupní studium, které je kvalifikačním předpokladem pro výkon funkce, ale dál na svém rozvoji, pokud z různých důvodů nemůže či nechce pracovat, vlastně nemusí.

V rámci kariérního systému se měla systematizovat podpora ředitelů škol. V čem by podle vás mělo být její těžiště?

To je těžká otázka. Role ředitele školy je široce rozkročená. Soukolí školy, zejména velké, je dost složité a ředitel musí dokázat, aby zoubky jednotlivých koleček do sebe bez skřípoty zapadaly. Měl by být dobrým učitelem, rozumět dětem, měl by umět vést kolektiv pedagogů, ale i dalších pracovníků, bez kterých se škola neobejde, být dobrým psychologem, rozumět vztahům, ekonomice školy, měl by se dále vzdělávat, sledovat trendy... Ředitel je jedním z pilířů, na kterých roste kvalita škol. Podpora by tedy měla být ve všech oblastech. Jednou z docela účinných forem je podpora na základě reflexe činnosti ředitele, podpora mentorem, ale také sdílení a výměna zkušeností mezi řediteli, pomoc zkušenějšího ředitele. Inspirativní jsou návštěvy škol nejen u nás, ale i v zahraničí. Ředitel by měl mít příležitost získat přehled a nadhled, aby věděl, kudy a jak svou školu vést. Příliš se nehovoří o podpoře v oblasti ekonomiky, která je v dnešní spleti různých pravidel hodně náročná.

Jak by podle vás měla vypadat podpora ředitele, aby se promítla směrem k učitelům a ke zlepšení výuky? Co k tomuto tématu Strategie 2020 přináší a o čem její hodnocení vypovídá?

Již v předchozí odpovědi jsem naznačila, jakou cestou by se mělo, podle mého názoru, jít. To se pak jistě následně promítne i směrem k učitelům. Učitelé se účastní akcí dalšího vzdělávání, ale to je často zaměřeno na prohloubení

faktických vědomostí v předmětu, ne už tolik v oblasti pedagogických kompetencí pro výuku předmětu a postupy hodnocení výsledků vzdělávání a úspěšnosti žáků. Na toto se snaží reagovat Strategie 2020 pojmenováním jednotlivých opatření, která se týkají nejen samotného zapojení do programů dalšího vzdělávání, ale soustřeďuje se i na další, často efektivnější formy realizované přímo ve školách – sdílení zkušeností, uvádějící učitelé a využití zkušených pedagogů jako mentorů apod. V řadě škol se toto již realizuje, je to však v rovině rozhodnutí samotných škol. Velký pokrok mohou udělat i díky tzv. šablonám a místním akčním plánům rozvoje vzdělávání – projektům v rámci OP VVV.

Většina opatření stanovená Strategií 2020 začala být realizována, některá jsou navázána na kariérní řád a vzhledem k jeho neschválení bude obtížné posoudit stav realizace. Dopad realizovaných opatření na praxi nelze úplně předpokládat, nicméně lze předpokládat, že v mozaice zvyšování kvality vzdělávání takto nastavená opatření přispějí.

Rozhovor s Ivetou Valachovou, pracovnící Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Podpora učitelů znamená také zlepšení podmínek pro výkon jejich profese. Jak to vypadá s navyšováním platů a dalšími benefity pro učitele?

Jak vyplývá z Programového prohlášení vlády ČR (PPV), navyšování platů učitelů je prioritou vlády pro současné funkční období. V části věnované Vzdělávání, vědě a výzkumu PPV je konkrétně uvedeno následující: „Prosadíme více peněz do školství tak, aby se platy učitelů a nepedagogů na konci volebního období v roce 2021 dostaly minimálně na 150 procent jejich výše pro rok 2017. Zlepšíme podporu učitelů tak, aby se mohli plně soustředit na výuku.“ V souladu s uvedeným MŠMT připravuje strategii odměňování pedagogických a nepedagogických pracovníků, která by měla být během následujícího roku projednána na vládě. V dané oblasti je tedy cílem rezortu kontinuální růst

odměňování pedagogických i nepedagogických pracovníků, jehož podrobnější plán bude rozpracován v uvedené koncepci. Nicméně záměrem nastavení odměňování pracovníků ve školství je, aby průměrný plat učitelů na konci volebního období v roce 2021 dosáhl výše 45 tisíc Kč.

Někteří si mnohé slibovali (a někteří nikoliv) od kariérního řádu, který se doposud nepodařilo schválit. Jak to s ním nyní vypadá?

Kariérní řád a s ním propojený standard učitele měl v souladu s předpoklady Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 vystihnout klíčové aspekty kvality práce učitele, ovlivnit přípravné i další vzdělávání učitelů či legitimizovat požadavky na lepší finanční ohodnocení učitelů. Kariérní řád ovšem nakonec nebyl přijat Parlamentem ČR v červenci minulého roku, což vedlo k znemožnění jeho pilotáže a postupného zavádění do praxe. V reakci na uvedený stav byl v lednu letošního roku zahájen projekt Systém podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů (SYPO) určený pro podporu učitelů a ředitelů. MŠMT do konce účinnosti Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 plánuje v návaznosti na průběžné výstupy projektu SYPO představit vizi, parametry a možná opatření k úpravě nového komplexního systému (s konkrétním vymezením, regulačním, institucionálním, organizačním a finančním zabezpečením) ucelené podpory profesního rozvoje učitelů, který bude zahrnovat oblasti tzv. profesionalizačního kontinua: (a) získávání kvalitních zájemců o studium učitelství, (b) přípravné učitelské vzdělávání, (c) uvádění do učitelské profese, (d) další vzdělávání a profesní rozvoj učitelů. MŠMT bude klást důraz na to, aby proces tvorby tohoto systému byl plně transparentní s průběžně a jasně komunikovaným postupem, přičemž je rovněž třeba vytvořit jeho navazující implementační část. V uvedeném období se rezort specificky zaměří na třetí fázi uvedeného profesionalizačního kontinua, uvádění do učitelské profese, a připraví návrh její komplexní úpravy. Tento krok bude realizován prostřednictvím novely zákona o pedagogických pracovnících zavádějící adaptační období.

Na jedné straně je zde široká nabídka vzdělávacích aktivit, mnohdy podpořených z fondů EU, která vzdělávací trh až zahlcuje, na druhé straně někdy učitelům chybí podpora v tom, co sami považují za důležité. Jaká je koncepce MŠMT ohledně dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků?

Z hlediska dalšího vzdělávání a metodické podpory učitelů a ředitelů MŠMT do konce účinnosti Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 plánuje následující kroky: koncepčně ujasnit, profilovat a vymezit DVPP (stanovení jádrových témat, oborů, předmětů) realizované NIDV, které by se mělo koncentrovat na podporu priorit vzdělávací politiky; rozšířit, organizačně, finančně a personálně podpořit DVPP nabízené NIDV; výrazněji a systémově do programů DVPP realizovaných NIDV zapojit fakulty připravující učitele a další pedagogické pracovníky; vytvořit organizačně – institucionální, personální a obsahové podmínky pro činnost systému metodických kabinetů a jejich implementace (v rámci realizace projektu SYPO). Dále vytvořit podporu pro plánování profesního rozvoje ve školách (metodika). Systém by měl stavět na schopnosti ředitele školy prostřednictvím plánů dalšího vzdělání pedagogických pracovníků zaměřit jejich rozvoj na jím zjištěné slabé stránky podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání na dané škole (v rámci realizace projektu SYPO). V neposlední řadě se chce rezort v rámci výkonu jeho kontrolní činnosti při uskutečňování vzdělávacích programů akreditovaných v systému DVPP rovněž zaměřit na zajištění hodnocení kvality akreditovaných institucí i samotných vzdělávacích programů.

Rozhovor s Tomášem Janíkem, členem hodnotící skupiny a garantem rubriky Hovory o vzdělávací politice

Od hodnocení Strategie 2020 uplynul již skoro rok – jak se v mezidobí dařilo záměry S2020 v oblasti podpory učitelské profese naplňovat?

Podobně jako všichni tři mí předřečníci řeknu, že nepřijetí kariérního systému ústí do

neutěšené situace, kdy řada připravených návrhů na řešení složité situace učitelské profese a přípravy na ni padla pod stůl. Je sice pravda, že některé z nich se mají oživit v rámci zmiňovaného projektu SYPO, ale ten se teprve rozbíhá, takže bude nějakou dobu trvat, než dosáhne do praxe. Za užitečnou aktivitu v něm považují budování metodických kabinetů v krajích a aktivity směřující k podpoře začínajících učitelů.

Objevilo se mezitím nějaké další či nové téma, které by souviselo s učiteli?

Ano, zvýraznil se problém nedostatku učitelů ve vztahu ke vzrůstající demografické křivce žactva. Chybí zejména učitelé angličtiny, přírodovědných předmětů a učitelé pro první stupeň základní škol. Kromě toho se ukazuje, že řada absolventů učitelství dnes směřuje do jiných, lépe placených profesí a zaměstnání, zkoušejí (či jsou nuceni) kombinovat učitelskou dráhu ještě s něčím jiným, hledají flexibilnější způsoby své profesní seberealizace, více a rychleji střídají různé zaměstnavatele a pozice apod. Myslím, že to uvozuje novou situaci, kdy v mnoha profesích přestává být samozřejmé, že zaměstnavatelé získají plný závazek svých pracovníků bezvýhradně a snadno. Pro školství to může být, obávám se, velký problém.

Co pozitivního lze říci na závěr?

Mám-li být pozitivní, řeknu, že jsem s nadějí vyslechl zprávu o tom, že MŠMT bude dál usilovat o vylepšení platové situace učitelů. To je skutečně nezbytné, neboť finanční důvody bývají uváděny jako jedny z nejvýznamnějších pro nenastupování do učitelské profese i pro odchody z ní, a to zejména u mužů, ale mnohdy i u žen – zpravidla po třech až pěti letech praxe, kdy se mění jejich životní situace (zakládají rodiny, pořizují si vlastní bydlení apod.). I k tomuto by měla vzdělávací politika na národní a regionální úrovni přihlížet, neboť jde o problémy, které jsou stěžejně řešitelné z úrovně jednotlivých škol.

Otázky kladla Kateřina Lojdrová

prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc. pracuje jako vedoucí katedry pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity. Dlouhodobě se věnuje výzkumu profesního rozvoje učitelů, přírodovědnému vzdělávání, problematice motivace a emocí. V letech 2008–2016 byla členkou Akreditační komise a předsedala stálé pracovní skupině pro pedagogiku, psychologii a kinantropologii.

Kontakt: stuchl@pf.jcu.cz

Mgr. Iveta Valachová působí od roku 2012 na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kde se od počátku zabývá tvorbou a implementací vzdělávací politiky na národní úrovni. Aktuálně zastává pozici vedoucí oddělení strategie a analýz, které se věnuje naplňování Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 a zároveň přípravě navazujícího zastřešujícího strategického dokumentu v oblasti vzdělávání pro období po roce 2020.

Kontakt: Iveta.Valachova@msmt.cz

Mgr. Jana Matoušová pracovala 25 let jako ředitelka ZŠ a MŠ Červený vrch v Praze 6. Nyní je již v důchodu. V současné době je vedoucí odborného týmu v projektu Místní akční plán Praha 6. Působí také jako hodnotitelka naplňování Strategie vzdělávací politiky 2020.

Kontakt: jamatousova@gmail.com

doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed. působí jako vedoucí Institutu výzkumu školního vzdělávání a jako proděkan pro výzkum a akademické záležitosti na Pedagogické fakultě MU. Pracoval také

ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze, kde vedl celonárodní výzkum kurikulární reformy. Byl předsedou pracovní skupiny pro oborové didaktiky akreditační komise a působil v poradních týmech v oblasti vzdělávací politiky. Odborně se zaměřuje na problematiku reforem ve vzdělávání, učitelské profesionalizace, kurikula a vyučování a učení, metodologicky se profiluje v oblasti výzkumu založeného na analýze videozáznamu. Na PdF MU vyučuje metodologii vědecké práce, srovnávací pedagogiku a didaktiku.

Kontakt: tjanik@ped.muni.cz

Hovory o vzdělávací politice

*Otázky pro členku hodnotící skupiny
Strategie 2020, Janu Hrubou*

Priorita 3 – Odpovědně a efektivně řídít vzdělávací systém

Jednou z priorit Strategie 2020 je zlepšit komunikaci mezi aktéry ve vzdělávání. Jaké konkrétní postupy byste v této oblasti doporučovala?

Důležitým úkolem podle Strategie 2020 má být „podpora změn v chování aktérů vzdělávání systematickým a promyšleným předáváním informací, šířením znalostí, vzděláváním, osvětou, úsilím o sdílení společných hodnot“. To je přesně to, co se dlouhé roky nedaří.

Není tu (kupodivu) výslovně zmíněna komunikace s pedagogy jako klíčovými aktéry změn ve vzdělávání, což je zásadní nedostatek, protože tato komunikace není dostatečně funkční. Především k učitelům z praxe by mělo směřovat včasné a srozumitelné vysvětlování smyslu záměrů a opatření MŠMT s cílem získat je pro dané změny. Jinak půjdou změny jinou cestou, a nemusí to být pro děti, mladé lidi a celou společnost cesta nejpřínosnější.

Učitelská i širší veřejnost se o změnách z MŠMT dovídá jen z oficiálních tiskových zpráv nebo z vystoupení ministra/ministryně ve chvíli, kdy je vše už v běhu. Nemá téměř možnost vyjadřovat se k chystaným opatřením ve fázi záměrů a příprav. Pokud se vybraní zástupci učitelů na přípravě změn podílejí, pro učitelskou veřejnost je obtížné dozvědět se jejich jména (viz revize RVP). Vnější připomínkové řízení mívá pro vybrané organizace „šibeniční“ termíny.

Našemu týmu se nepodařilo zjistit, že by na MŠMT existoval nějaký plán/koncepce zlepšení komunikace s veřejností, ačkoli takový dokument má kdejaké malé město (přesvědčte se na internetu). Mechanismus pravidelného vyhodnocování výsledků komunikace s veřejností zřejmě není zaveden.

Na MŠMT stále chybí stabilní, průběžně působící pracoviště pro komunikaci s veřejností odbornou i laickou, které by dlouhodobě monitorovalo názory a potřeby školského terénu a reakce veřejnosti. Odborný marketingový a pedagogický tým by měl vycházet z teorie řízení změny a připravovat informační a „osvětové“ kampaně tak, aby veřejnost, především učitelkou, pro chystané změny a opatření získal. (Tiskový odbor má jiný úkol – informovat aktuálně o činnosti ministerstva a ministra/ministryně. Ovšem ani tyto informace by neměly být tak „kožené“.) Samozřejmým prvkem by dnes mělo být sledování názorů učitelů na sociálních sítích a využívání tohoto prostředí k dialogu a osvětě.

Nebezpečím pro takové marketingové pracoviště je ale to, že běžná učitelská veřejnost hledí s nedůvěrou a často nespravedlivě na pedagogy, kteří byli ve všech projektech, všude veřejně diskutují a jsou příliš mediálně známí. Propagátoři musí být pro příjemce kampaně názorově konzistentní a skutečně věrohodní. Jak je zřejmé z internetových diskusí, měli by mít pedagogické vzdělání a praxi.

Jak se dařilo MŠMT naplňovat roli konzultačního a metodického centra vzdělávací politiky?

Jde o dlouhodobý problém ministerstva po ztrátě nástrojů přímého řízení škol. Ministerstvu se stále nedaří systémově naplňovat tuto roli. Rizikem zůstává prosazování dokumentů a obecně vzdělávací politiky také do nižších úrovní vzdělávacího systému – do krajů, obcí a škol. Nepodařilo se např. dostat některé zásadní úkoly Strategie 2020 do dlouhodobých záměrů krajů.

Pojem „konzultační centrum“ navozuje představu, že vedení ministerstva konzultuje, tj. radí se předem o svých záměrech nejen s partnery na vyšší úrovni (s ostatními ministerstvy, organizacemi zaměstnavatelů, odborníky z vysokých škol), ale také s těmi, kteří budou jeho záměry především realizovat – s klíčovými aktéry = učiteli všech stupňů škol. To se dlouhodobě nedaří, nebyly ani vytvořeny platformy takové diskuse. Před řadou let byl pokusem o podobnou platformou metodický portál RVP, kde probíhala moderovaná diskuse k problematice RVP (ovšem učitelská veřejnost už se nedozvěděla, zda a jak byly náměty z diskuse využity). Je pochopitelné, že názory učitelstva nebo rodičů jsou různé, často protikladné, a nelze vyhovět všem. Ale je třeba trpělivě odpovídat a vysvětlovat s respektem k partnerům v dialogu. Dají se také zobecnit nejčastější námitky a upozornění na rizika. To by poté měly být směry „osvětového“ působení na odbornou i laickou veřejnost.

„Osvětovou“ publikační činností, která by vysvětlovala potřebné změny výuky a záměry vzdělávací politiky a získávala pro ně sympatizanty mezi učiteli i rodiči, se však cíleně a systematicky nezabývá nikdo.

Metodickým centrem měl být původně Národní institut dalšího vzdělávání (NIDV). V současnosti je realizátorem několika projektů a nabízené vzdělávání (i na krajských pracovištích) se týká většinou s projekty souvisejících, právě aktuálních a izolovaných témat, nikoli komplexního pojetí výuky jako takové. Didaktická témata aby pohledal. Učitelé, kteří by si chtěli osvojit metody a formy výuky pro 21. století, mají smůlu, pokud jim takový kurz neobjedná osvětový ředitel přímo do školy. Jenže o systematické vzdělávání pak většinou nejde.

Velké plány s obnovením systému dalšího vzdělávání má projekt SYPO, ale ukončení projektu koncem roku 2020 znamená teprve závěr příprav a implementace jistě potrvá určitý čas. Není to trochu pozdě vzhledem k signálům, které již dlouho vysílá praxe?

Bohužel neexistují ani veřejné informace o tom, že by se na vyšší úrovni řízení někdo zabýval dopady projektů a tím, zda přinášejí prokazatelné efekty v lepší kvalitě vzdělávání. Výroční zprávy ČŠI tomu rozhodně nenasvědčují.

Co mohou udělat školy pro to, aby se komunikace mezi aktéry vzdělávání zlepšila?

Školy mohou něco takového ovlivnit jen zčásti – komunikace mezi aktéry vzdělávání vedoucí ke sjednocování názorů a hodnot je záležitost systémová, která musí začít shora. Školy mohou zlepšovat svou vnitřní komunikaci a komunikaci s nejbližším okolím – mezi vedením a učiteli, mezi kolegy navzájem, mezi žáky a studenty, komunikaci s rodiči, se zřizovatelem, s veřejností v obci. Někde to funguje velice dobře – všechno záleží na lidech. Velmi

Před řadou let byl pokusem o diskusní platformou metodický portál RVP, kde probíhala moderovaná diskuse k problematice RVP (ovšem učitelská veřejnost už se nedozvěděla, zda a jak byly náměty z diskuse využity).

inspirativní jsou vzájemné návštěvy ředitelů a učitelů spřátelených škol (např. organizované sdružením Trvalá obnova školy) nebo setkávání v rámci četných vzdělávacích iniciativ.

Největším problémem současnosti je názorová rozpolcenost pedagogické obce (tradicionalisté versus inovátoři) a existence sociálních „bublin“ – komunikujeme především s těmi, kteří jsou nám názorově blízcí, a nenacházíme (nesnažíme se najít) to, co je nám společné s názorovými odpůrci. Ba co hůře – někteří učitelé svými vzájemnými nepřátelskými až vulgárními výpady (především na sociálních sítích) poškozují prestiž profese, kterou by jí na druhé straně tak rádi navrátili. A to už je oblast, ve které by se mohl angažovat každý z nás.

Bohužel to není problém jenom v oblasti vzdělávání, ale v celé společnosti. Ovšem i takovým dovednostem, jako je kultivovaná diskuse a věcné argumentování, se lze naučit. Pole neorané pro působení učitelů (čest výjimkám!). Nemyslíte, vážení čtenáři?

Prom. ped. Jana Hrubá vystudovala Pedagogickou fakultu UK, obor ČJ – D – Vv. Pěs 30 let působila ve školství jako učitelka na 2. stupni ZŠ i ve vedení školy. Od r. 1990 pracovala v pedagogických asociacích a jejich výborech (NEMES, PAU a SKAV, kde je jako čestná členka aktivní dodnes). Podílela se na práci redakčního týmu Bílé knihy. V letech 1993–2008 vydávala časopis Učitelské listy a drobné publikace zaměřené na inovace. Až do současnosti je šéfredaktorkou stejnojmenného webu o změnách ve vzdělávání.

Kontakt: jana.hrubá@ucitelske-listy.cz

Hovory o vzdělávací politice

V rubrice Hovory o vzdělávací politice jsme v červnu 2018 otevřeli téma Strategie vzdělávací politiky 2020 a v následujících číslech prošli podrobně naplňování jejich tří priorit: snižovat nerovnosti ve vzdělávání, podporovat kvalitní výuku a učitele, efektivně řídit vzdělávací systém. S končící účinností Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 je nutné připravit nový kontinuálně navazující dokument. Proto MŠMT na konci roku 2018 zahájilo přípravu nové Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+.

V lednu 2019 ministr školství, mládeže a tělovýchovy Robert Plaga ustanovil osmičlenou expertní skupinu pod vedením zkušeného akademika prof. Arnošta Veselého. Úkolem expertů je příprava výchozího dokumentu Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+, který bude definovat vizi, priority a cíle vzdělávací politiky v období přesahujícím horizont roku 2030. S profesorem Arnoštem Veselým jsme hovořili o obou strategiích.

1. Pracoval jste na hodnocení Strategie 2020 a nyní se podílíte na tvorbě Strategie 2030+. Kde vidíte přemostění mezi oběma strategiemi?

Naše externí expertní skupina nezpracovává přímo samotnou Strategii 2030+, ale připravuje dokument s názvem Hlavní směry vzdělávací politiky, který by se měl stát hlavním podkladem pro tvorbu této strategie. Ve své práci vycházíme z celé řady zdrojů a Analýza naplňování strategie vzdělávací politiky do roku 2020 byla jedním z hlavních vstupních dokumentů. Všechna tři témata, na které se zaměřila Strategie 2020, považujeme stále za důležité, možná

ještě důležitější než v době vzniku Strategie 2020. Ostatně právě vyhodnocení Strategie 2020 ukázalo, že se nám cíle zde obsažené příliš naplnit nepodařilo. Takže Strategie 2030+ na Strategii 2020 plynule navazuje.

2. Jak probíhá tvorba Strategie 2030+, v čem je odlišná od tvorby Strategie 2020? Využili jste zkušeností z implementace předchozího dokumentu?

Příprava Strategie 2030+ je trochu odlišná od přípravy Strategie 2020. Jak již jsem řekl, vstupní dokument s názvem Hlavní směry vzdělávací politiky připravuje externí expertní skupina. Samozřejmě přitom úzce komunikujeme nejen s širokou veřejností, ale také s MŠMT. Ale ve formulaci hlavních témat nejme nijak omezení. Z přípravy Strategie 2020 se inspirujeme zejména kulatými stoly a snahou zapojit co nejširší veřejnost. Co bychom ovšem chtěli zlepšit, je proces samotné implementace strategie. I když realizaci strategii bude mít na starosti především MŠMT, a není úkolem naší skupiny implementaci promýšlet, snažíme se již v této fázi diskutovat o tom, jak nejlépe vytyčené cíle realizovat.

3. Přestože jednání stále pokračují, je již patrné, kam se bude Strategie 2030+ oproti Strategii 2020 vyvíjet?

Strategie 2030+ bude v mnohém navazovat na Strategii 2020. Nicméně navrhujeme trochu odlišnou strukturaci strategie, spočívající v jasném odlišení cílů a cest k dosažení těchto cílů. Zároveň také navrhujeme přidat některá témata,

kteřá nebyla ve Strategii 2020 vyjádřena, a to zejména téma obsahu a způsobu vzdělávání.

V tuto chvíli vidíme dva hlavní strategické cíle, které jsou podle nás důležité samy o sobě. Jejich pojmenování se ještě asi bude upřesňovat a stejně tak budeme muset zpřesnit, co přesně tyto cíle představují. Berte to tedy jako pracovní názvy. Tyto cíle tedy jsou: 1) zaměřit vzdělávání více na získání kompetencí, potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život; 2) snížit vzdělanostní nerovnosti a zvýšit spravedlnost v přístupu ke vzdělání. Pokud jde o cesty, jak těchto cílů dosáhnout (tzv. strategické linie), ty vidíme čtyři: 1) proměnit obsah a způsob vzdělávání; 2) podporovat učitele, ředitele a další pracovníky; 3) zvýšit odborné kapacity, důvěru a vzájemnou spolupráci; 4) zvýšit financování a zajistit jeho stabilitu. Předpokládáme, že na každou strategickou linii budeme realizovat speciální veřejné akce, kulaté stoly, popř. jiné formáty, kde budeme již konkrétněji diskutovat, co by se mělo prioritně realizovat.

4. Jak je a bude do procesu plánování a implementace Strategie 2030+ vtažena učitelská veřejnost?

Na konferenci k zahájení přípravy Strategie 2030+ bylo zdůrazněno, že samotný proces tvorby nového dokumentu má být maximálně otevřený a transparentní. Výše jsem nastínil, že by k dílčím strategickým cílům i liniím měly být na konci května – a především pak v průběhu června – uspořádány veřejné konzultace v podobě kulatých stolů, panelových diskuzí, setkání klíčových stakeholderů či v jiném formátu. Uvnitř samotné skupiny jsme se rozdělili s tím, že každý z cílů a linií má svého garanta a je primárně na něm, jakou formu konzultace s aktéry vzdělávací politiky zvolí. Na tyto akce samozřejmě budou zváni zástupci učitelské veřejnosti. Cílem akcí má být projednání návrhu jednotlivých cílů a linií a rovněž sběr podnětů k jejich doplnění. Samozřejmě budeme dílčí návrhy dále zveřejňovat, a to jak na webu MŠMT, tak na sociálních sítích s výzvou k jejich diskusi, doplnění, návrhu změn atd. Klíčová pak pro nás bude zpětná vazba od aktérů úvodní konference k zahájení tvorby Strategie vzdělávací politiky

ČR do roku 2030+, na kterou byla pozvána co možná nejširší a nejreprezentativnější paleta aktérů vzdělávacího systému v ČR s výrazným zastoupením učitelské veřejnosti, přičemž právě tyto aktéry oslovíme. Zásadní je však implementace samotné Strategie 2030+, přičemž právě do té se musí především MŠMT, ale i nám jako expertní skupině, pomoci různých platform a nástrojů, povést vtáhnout učitelskou veřejnost.

5. Jací další aktéři se budou zapojovat?

Jak jsem již uvedl výše, tím, že došlo k rozdělení odpovědnosti za jednotlivé cíle a linie mezi členy expertní skupiny, je právě jen na nich, jaké aktéry do přípravy své části Hlavních směrů vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ zapojí. A to, ať již prostřednictvím ad hoc vytvořených pracovních skupin, uzavřených kulatých stolů či naopak zcela otevřených veřejných akcí, popřípadě prostřednictvím výzev k zaslání svých podnětů a vstupů pomocí online nástrojů.

prof. PhDr. Arnošt Veselý, Ph.D. vede centrum pro sociální a ekonomické strategie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Skoro deset let vedl katedru veřejné a sociální politiky na téže fakultě. Zabývá se zejména politikou, analýzou a tvorbou veřejné politiky (policy analysis), sociálně-vědní metodologií a výzkumem veřejné správy. Účastnil se řady projektů, byl například hlavním řešitelem projektu „Analytici politiky v ústřední státní správě České republiky: praktiky, profesní hodnoty a identita“ nebo projektu „Využití výsledků sociálně-vědního výzkumu při analytické činnosti vstupující do rozhodování a strategického řízení veřejné správy“. Kromě vědeckých projektů se podílel na celé řadě prakticky orientovaných projektů, například na přípravě Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 a na vyhodnocení její realizace.

Kontakt: veselya@fsv.cuni.cz